

Transhümanizmin Ölümsüzlük İddiasının Kur'an Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of Transhumanism's Claim of Immortality in Terms of the Qur'an

Volkan FEYZİ

Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye.

PhD Student, Atatürk University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir, Erzurum, Turkey.

volkan-feyzi@hotmail.com ORCID: 0000-0002-8180-7767

Musa BİLGİZ

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye.

Prof. Dr., Atatürk University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir, Erzurum, Turkey.

bilgiz@atauni.edu.tr ORCID: 0000-0003-2194-9592

Atıf/©: Feyzi, Volkan; Bilgiz, Musa (2023). *Transhümanizmin Ölümsüzlük İddiasının Kur'an Açısından Değerlendirilmesi*, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,

Sayı 10-20, ss. 347-367.

Citation/©: Feyzi, Volkan; Bilgiz, Musa (2023). *Evaluation of Transhumanism's Claim of Immortality in Terms of the Qur'an*, *Kafkas University Faculty of Divinity Review*.

Issue 10-20, pp. 347-367.

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi : 10.17050/kafkasilahiyat.1262346

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 09 March / Mart 2023

Accepted / Kabul Tarihi: 12 April / Nisan 2023

Published / Yayın Tarihi: 28 July / Temmuz 2023

Volume / Cilt: 10; **Issue / Sayı:** 20; **Pages / Sayfa:** 347-367.

Suggested ISNAD Citation: Volkan FEYZİ, Musa BİLGİZ "Transhümanizmin Ölümsüzlük İddiasının Kur'an Açısından Değerlendirilmesi", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/20 (Temmuz-July 2023), 347-367.

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

Evaluation of Transhumanism's Claim of Immortality in Terms of the Qur'an

Volkan FEYZİ
Musa BİLGİZ

Abstract

Technology which is making rapid progress and getting stronger day by day, increases the confidence in itself at the same rate. Thanks to this power that dominates the information age, human beings have fallen into the idea of having a solid and immortal physiology supported by advanced technology. The idea in question manifests itself in the concept of transhumanism.

In the face of the accelerated rise of biotechnology, nanotechnology and artificial intelligence, the human who desires the transition towards the posthuman has also led to the development of the transhumanism movement in the philosophical field. Thus, transhumanism appears as a product of the information age, which promising to reach the immortal superhuman identity and creating a perception in this direction by completing the deficiencies of human beings and strengthening their existence with the possibilities of advanced technology.

In this study, it has been tried to evaluate the possibility of immortalizing human existence, eliminating the so-called imperfection in creation and proving a problem free and eternal life, thanks to the advanced technology claimed in the context of the idea of trans-humanism by taking the Qur'an as a reference.

Keywords: The Qur'an, Transhumanism, Technology, Immortality

Transhümanizmin Ölümsüzlük İddiasının Kur'an Açısından Değerlendirilmesi

Volkan FEYZİ
Musa BİLGİZ

Öz

Günümüzde hayatı kolaylaştıran ve her alanda etkin olan faktörlerin en önemlisi teknolojidir. Hızla ilerleme kaydeden ve gün geçtikçe güçlenen teknoloji, kendisine duyulan güveni de aynı oranla beraberinde artırmaktadır. Bilişim çağına hâkim bu güç sayesinde insan, ileri teknoloji ile desteklenmiş sağlam ve ölümsüz fizyolojiye sahip olma fikrine kapılmıştır. Söz konusu fikir, transhümanizm kavramıyla kendini göstermektedir.

Biyoteknoloji, nanoteknoloji ve yapay zekânın ivmeli yükselişi karşısında, insan sonrasına doğru geçişi arzu eden insan, felsefi alanda transhümanizm akımının gelişimine de sebep olmuştur. Böylece transhümanizm, ileri teknolojinin imkânları ile insanın noksanlıklarını tamamlayıp varoluşunu güçlendirerek ölümsüz üst insan kimliğine erişme vaadinde bulunan ve bu yönde algı oluşturan bilişim çağına bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Kur'an temel referans alınarak, transhümanizm fikri bağlamında iddia edilen ileri teknoloji sayesinde insan varoluşunun ölümsüzleştirilmesi, yaratılıştaki sözde noksanlığın giderilerek sorunsuz ve sonsuz hayat sağlama fikrinin imkânı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Transhümanizm, Teknoloji, Ölümsüzlük

GİRİŞ

İnsanlığın asrımızdaki en büyük başarılarından birisi hem günlük hayatın hem de profesyonel yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan teknolojidir. Teknolojinin gelişimi göz önüne alındığında gelinen son noktada bilim ve teknolojinin insan yapısı üzerinde uygulanması yoluyla insanın kendi varoluşunu aşarak üst insan durumuna geçişini desteklemeyi amaçlayan transhümanizm fikri kendini göstermektedir.

İnsanlığın teknoloji ile olan bağı çerçevesinde araçsal olarak faydalı bilgiler, nesilden nesile birikme eğiliminde olmuş ve öyle ki her yeni nesil bir öncekinden farklı, teknolojik olarak daha çok gelişmiş bir başlangıç noktasından hayatına başlamıştır. Böylece teknoloji, dünden bugüne insan hayatında gelişen, dönüşen ve değişen bir varlık alanına sahip olmuş ve hâlâ da öyle olmaya devam etmektedir.

Tarih öncesi çağlardan beri insanlar, zekâlarını hiç durmadan araç tasarlamak için kullanmış ve böylece hayatlarını kolaylaştırarak varlıklarını sürdürebilmişlerdir. İnsanlık tarihinin tanıklığıyla bu hızlı ve ilerlemeci gelişimin bir sonucu olarak teknoloji, insanlar için en çok güvenilen ve varlığının devamına yönelik ümit vaat eden bir güç olmuştur.

Transhümanist bakış açısıyla insan türü kelimenin tam anlamıyla sonsuza kadar var olmadıkça bir süre sonra varlığı sona erecektir. İnsan neslinin tükenmesinin iki farklı yolu vardır. Birincisi evrim geçirerek, gelişerek birden fazla yeni tür veya yaşam formuna dönüşüp artık homo sapiens (günümüzdeki insan) olarak sayılmayacak kadar öncekinden farklı bir tür olmak; diğeri ise, herhangi bir anlamlı ikame olmaksızın veya devam etmeksizin, basitçe ölecek olmaktır. Elbette, insan türünün dönüşmüş bir devamı halinde sonunda sona erebilir ve belki de tüm yaşamın bittiği bir nokta olacaktır; bu nedenle birinci tür yok olma senaryoları, sonunda ikinci tür tam yok oluş senaryosuna dönüşebilir.¹

Söz konusu iddiaya göre her iki ihtimalde de insan türü kalıcı olarak varlık âleminden silinip gidecektir. Bu görüş, yok oluşu hedefleyen evrimci bakış açısıyla, ölümden sonra hayatın varlığına ihtimal dahi vermeyen bir yapıya sahiptir. Çünkü transhümanistler ölümü, ahirete açılan bir kapı olarak değil de tamamen yok oluş şeklinde görürler. Ölüm, insanlık üzerindeki nihai sınırlama ve aşılması gereken büyük bir engeldir. Bu nedenle transhümanizm hem Tanrıyı hem de onun kurallarını reddeder.² Dolayısıyla transhümanizm fikri, insan yaratılışını tanımlamada, evrendeki düzeni anlamlandırmada ve bütün insanlara sunduğu geleceğe dair vaatlerinde inanç açısından ateistçe bir tutuma sahip olup insan için kabul edilen son, basitçe ölme şeklindedir. Bu yaklaşım ise bütün insanları kapsayan kaçınılmaz yok oluş demektir. Bir yok oluş anlamındaki ölümle ilgili bu öngörü aynı zamanda inançsız transhümanistler dışındaki ateistler için de söz konusudur. Transhümanistler ölümü öldürmenin peşinde gitmekte ve bunu insan için mümkün görmektedirler. Böylece temel vaatlerinden birisi olarak ölümsüzlük iddiası karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede transhümanizm, geniş anlamda toplumsal bir gündeme sahiptir. Teknolojinin uygulanması yoluyla dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek istemektedir. Özellikle bireylere hastalık, kalıtsal hastalıklar, yoksulluk, önyargı ve hatta sınırlı yaşam süresi gibi şeylerden özgür olabilmeleri için seçenekler sunarak insanın mevcut

¹ Nick Bostrom, “The Future of Humanity”, *New Waves in Philosophy of Technology* (2009), 9.

² Helen Barrat, “Transhumanism”, *CMF Files (Christian Medical Fellowship)* 1/31 (2006), 3.

sınırlamaları aşabilmesine izin vermek istemektedir.³ Buradan hareketle genel kapsamda transhümanizm, insanlara kendi doğalarını yeniden yaratmaları için teknolojiyi kullanmalarına izin verilmesi gerektiği görüşündedir. Çünkü insanlığın gelecekte teknoloji ile birleşerek insani evrimini aşma, böylece insandan daha fazla bir şey olma olasılığı bulunmaktadır.⁴ Bu beklentilerden anlıyoruz ki transhümanizm, topluma faydalı ve köklü değişiklikleri gerçekleştirmek için mevcut ve gelecekteki teknolojinin kullanımını önermektedir. Bilimin, teknolojinin ve mekanik araçların kullanımı yoluyla insan, evrimini yok oluştan kurtarıp ebediliğe doğru çevirebilecektir. Bu sayede post-human (insan sonrası) yeni tür, tümünden yok oluşu kırarak ölümsüz olduktan sonra, şimdiki insanlardan çok daha büyük kapasitelere sahip varlıklar olabilecektir. Bu akım teknolojik gücün dönüştürülebilirliği ile mevcut insanların, insanlığın son noktası olmadığı fikrini vurgulamaktadır.

Transhümanizm, bireylerin kendi bedenlerini kontrol edip yaşam süresinin uzatılması temelinde genetik-teknolojik modifikasyon ile yaşlanmaya ve hatta ölüme çare bularak insanın ebedileştirilmesinin yanı sıra, teknolojik müdahale ile mevcudatın da rejenerasyon sürecine girip sürekliliğinin sağlanmasını savunan bir düşüncedir. Bu felsefi yaklaşımla bütün âlem her türlü deforme veya yok olmaktan arı olarak mevcudiyetini sonsuza kadar koruyacaktır. Böylece insan, var oluşundaki eksiklikleri gidererek hayatını değiştirecek, dönüştürecek ve ebedileştirecek, bu yetkiyi kendine has kılacaktır. Kendi bilişsel ve fiziksel yeterliliğini kendi eliyle belirleyerek kendi öz benliğini gerçekleştirecektir.

Transhümanizm felsefesinde insan, teknolojinin nihai gücü ve imkânları sayesinde kendi bedensel ve bilişsel evrimleşmesine müdahale edebilecek, oluşumunu özgün tercihleriyle sağlayabilecektir. Geleceğe dair söz konusu beklentiler sınırlı kitle bazında gizli kalmamış, bir takım bildirilerle kamuoyuna da duyurulmuştur. Kendisine ciddi bir zemin oluşturmayı amaçlayan transhümanizmin kamuoyuna deklare ettiği bildirilerden birkaç örnek olarak şunlar verilebilir: "Transhümanist deklarasyon: İnsanlık gelecekte teknoloji tarafından kökten değiştirilecektir. Yaşlanmanın kaçınılmazlığı, insan ve yapay zekâ üzerindeki sınırlamalar, seçilmemiş psikoloji ve cinsiyet, acı çekme, dünya gezegenine hapsolmemiz gibi parametreler de dâhil olmak üzere insanlık durumunu yeniden tasarlanmanın fizibilitesini ön görüyoruz!"⁵ Daha önce bilim kurgu yazarlarının alanı olan teknolojik araçların insan vücuduna entegrasyonu gerçek oluyor. Transhümanistler şunu iddia ediyor: "Siborglar yaratıyoruz! Varlıklar kısmen insan - kısmen makine olacaklar. Özerklik hayatidir ve her bireyin kendi evrimini tasarlamak için bir hakkı vardır!"⁶ Bu ve benzeri ümitvari bir takım sloganik ifadeler halka ilan edilmiştir.

Transhümanizm, son dönemlerde Avrupa gündemini hayli meşgul etmiş, hakkında birçok makale, kitap ve köşe yazıları kaleme alınmıştır. Transhümanizm, evrimci görüşe sahip olanların, bilimin sonsuz gücüne inananların ve Tanrı tanımaz olarak bilinen ateistlerin bu görüşleri savunmalarına karşılık muhafazakârlar bu görüşlere karşı çıkarak şiddetle eleştirmişlerdir. Buradaki yaygın tepkilerden biri, insanlığı yeniden yaratmak için teknoloji kullanmanın, insanlığın Tanrıdan rol çalarak "Tanrıyı oynamak" ile eşdeğer olduğudur. Ayrıca bazı transhümanistler dinden oldukça uzaktırlar.⁷ Dolayısıyla geleceğe

³ Stephen Garner, "Transhumanism and Christian Social Concern", *Journal of Evolution and Technology* 14/2 (August 2005), 31.

⁴ Heidi Campbell, "Religion and Transhumanism: Introducing a Conversation", *Journal of Evolution and Technology* 14/2 (August 2005), 1.

⁵ Nick Bostrom, "A History of Transhumanist Thought", *Journal of Evolution and Technology* 1/14 (April 2005), 23.

⁶ Barrat, "Transhumanism", 1

⁷ Campbell, "Religion and Transhumanism: Introducing a Conversation", 2.

dair ortaya attıkları görüşler dini verilere neredeyse tamamıyla zıttır. Bu Avrupa'nın dinle ilk hesaplaşması da değildir. Nitekim XVI. asırda skolâstik düşüncenin hâkim olduğu dönemde de aklın ve bilimin gücüne sığınmışlardı.

Orta Çağ boyunca Avrupa'ya egemen olan uhrevilik ve aşınmış durumdaki skolastik felsefe, Rönesans'ta yenilenmiş, bir entelektüel canlılığa yol açmıştı. İnsan ve doğal dünya yeniden meşru inceleme nesnelere haline gelmişlerdi. Böylece Rönesans'ın ortaya çıkardığı hümanizm, insanları her konuda dini otoritelere havale etmektense, kendi gözlemlerine ve yargılarına güvenmeye teşvik etti. Rönesans hümanizmi aynı zamanda bilimsel, ahlaki, kültürel ve ruhsal olarak çok gelişmiş, çok yönlü insan idealini de bu şekilde yarattı. Giovanni Picodella Mirandola'nın, insanın hazır bir forma sahip olmadığını ve kendini şekillendirmekten sorumlu olduğunu bildiren *Oration on the Dignity of Man* (İnsan Onuru Üzerine Konuşması) (1486) isimli çalışması, döneminin dönüm noktalarından biridir. Mirandola konuşmasında şöyle demiştir: 'Seni ne gökten ne yerden, ne ölümlü ne de ölümsüz kıldık ki kendi varlığının özgür ve gururlu şekillendiricisi olarak kendini istediğin gibi biçimlendirebilesin. Daha aşağı, vahşi yaşam biçimlerine inmek, sizin gücünüzde olacak ve yine kendi kararınızla yaşamı, ilahi olan üst düzenlere tekrar yükseltebileceksiniz.'⁸ İlahi iradeyi hiçe sayan düne ait bu söylemler, teknolojinin gücüne dayanarak bugün de kendini transhümanizm suretinde göstermektedir. Ayrıca muhtemel bir yaklaşımla tarihi kökleri itibarıyla bu akım, Nietzsche'nin insanı, hayvan ile übermensch (üst insan) adını verdiği varlık arasındaki bir ara varlık formu olarak gördüğü felsefi düşüncesine de uzanmaktadır. Transhümanizmin bir dayanağı da "üst insan" olarak isimlendirilen bu düşüncedir.

Nietzsche'ye göre 'insan, hayvan ile üst insan arasında gerilmiş bir iptir; uçurumun uçları arasındaki boşluğa gerilmiş bir ip! İnsan bir köprüdür hedef değil. İnsanda harika olan ve sevilen şey, karşıya geçiş olmasıdır. Karşıya geçenleri severim, çünkü onlar yeryüzü bir gün üstinsanın olsun diye kendilerini feda edenlerdir.' Bu sözleriyle o, üstün ve aşkın bir varlığın ortaya çıkışının savunucusu olarak yorumlanabilir. İnsanlar bitmemiştir ve bizler olduğumuzdan daha fazlası olabiliriz.⁹ Dolayısıyla evrimci bir gözlemlerle bugünün insanı, yarının robotik insanı için köprü misali bir geçiş evresidir.

Buraya kadar transhümanizm hakkında tarihi ve ideolojik bir takım bilgileri kısmen objektif bir tarzda sunmaya çalıştık. Gördük ki bu felsefi düşünce, İslam'ın en temel konularından olan Allah'ın varlığını ve hükümlerini, insanların mükemmel yaratılışını, kâinatın eşsiz düzenini, ölümü ve ölümden sonraki hayatı katıyetle reddetmektedir. Şu an itibarıyla transhümanizm ile ilgili öngörü ve beklentiler varsayım seviyesindedir. Dolayısıyla İslam'ın esaslarını hedef alan söz konusu iddialar cılız tonda kendini göstermektedir. Fakat ileri teknoloji ile gerçekleşecek birtakım gelişmeler (gen klonlaması, tam insansı robotların yapımı gibi) sayesinde cesaret bulabilecek bu iddiaların tonu yükselecek ve dini alanda şaibe ya da daha ilerisi küfür olarak yankılanacaktır. Bu sebeple ateizm ve evrime dayanan kafa karıştırıcı bu söylemlere karşın, olası şüphelere engel olacak mahiyette cevaplar vermek gerekmektedir.

Bu makalede, transhümanistlerin söz konusu dönüşüm için ön görülerine dayanaklık eden, faydalandıkları biyo/nano/info/siber-teknoloji, yapay zekâ çalışmaları vb. bilimsel ve teknoloji alanlarına ait teknik metotlara ve ilgili bir takım sayısal verilere yer verilmemiş olup onların dini alana ilişkin iddialarının ve oluşturmaya çalıştıkları algının merkezindeki ölümsüzlük fikrinin imkânı meselesine Kur'an ve fitrat eksenli cevap verilmeye çalışılmıştır.

⁸ Bostrom, 'A History of Transhumanist Thought', 2.

⁹ Elise Bohan, "Nietzsche and Transhumanism: Much Ado About Nothing?", *Deliberatio* 1/1 (December 2021), 28.

1. İNSANIN SONSUZLUK ARZUSU

İnsanın ölümsüzlüğü elde etme eğilimi, insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. İlk insanın bu husustaki imtihanı bizlere sonsuzluk arzusunun fitratın bir parçası olduğunu gösterdiği gibi bu arzuya kapılmanın da ciddi bir yanılğı olduğunu vurgulamaktadır. Zira 'Allah: "Ey Âdem! Sen ve eşin beraber cennete yerleşin. Dilediğiniz yerden canınızın çektiği her çeşit nimetten yiyin, için. Fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz!" buyurdu.¹⁰ 'Sonra şeytan ona vesvese verip: "Ey Âdem! Ne dersin, sana ölümsüzlük ağacını ve asla yok olmayacak bir saltanatın yolunu göstereyim mi?" dedi.¹¹ Şeytan Allah'ın yasaklamış olduğu ağacı göstererek onları isyana sürüklemek için her ikisine de fısıldayarak şu telkinde bulundu: "Rabbimiz size bu ağacı, sırf melek olmamanız veya burada ebediyen kalmamanız için yasakladı... Ve onlara 'ben gerçekten size öğüt verenlerdenim...' diye yemin etti. Böylece hile ile onları aldattı.¹² Yanılğıyla sonuçlanan bu sinsi telkin, onların yasak ağaçtan yedikleri takdirde melekler gibi olacaklarını yahut ölüm yüzü görmeyip ebedi cennette kalacaklarına işaret ediyordu.

Cennetten çıkarılmakla sonuçlanan bu ibretlik hadise, bize; insan fitratındaki ölümsüzlük ve ebedilik duygusunun nasıl kötüye kullanılabilirdiğini ve dolayısıyla ne kadar ağır sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir. Oysa içindeki her şeyiyle 'dünya hayatı aldatici geçimlikten başka bir şey değildir.'¹³ Bu tehlikeye karşın Allah'ın uyarısı son derece açıktır: 'Dünya hayatı sakın sizi aldatmasın!'¹⁴ Fakat dünyanın cazibesine kapılmış insan "Gerçek hayat, sadece içinde yaşadığımız dünya hayatıdır. Kimimiz ölü gider, kimimiz bir süre daha yaşarız; bir daha da diriltilecek falan değiliz"¹⁵ cevabıyla dünyada ebedilik peşine düşmüştür.

İnsan, dünden bugüne uzanan bütün zaman dilimlerinde varlığının sınırlarını genişletmeye, varoluşunu aşkın bir boyuta taşıyarak sürekli devam ettirmeye çalışmıştır. Bunun için insan, çağlar boyunca ölümsüzlüğü aramış ve çok sevdiği, çalışarak servet biriktirdiği, bütün emelleriyle bağlandığı dünyada yok olmamayı şiddetle arzu etmiştir.

Kur'an, insanın bu sonsuzluk arzusuna yönelik olarak şöyle der: 'Onlar öyle büyük bir aldaniş içindedirler ki o (kimseler); malı mülkü kendisini ebediyen yaşatacak sanır.'¹⁶ Çünkü mal sevgisinin onları ölmeyecekmiş gibi bir gaflete sürüklemesi sebebiyle 'Onlar dünya hayatının sadece görünen yüzünü kısmen bilirler; âhiret konusunda ise büsbütün habersiz ve kayıtsızdırlar.' Böylece 'onlar, İnsanları Allah'ın yolundan uzaklaştırmaya ve o dosdoğru yolu eğri büğrü göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler.'¹⁷ Bu çabalarıyla dünya hayatını, dünya zevk ve eğlencelerini bir takım yalan ve sahtekârlıklarıyla değiştirerek, dönüştürerek¹⁸ aşırı süslü göstermektedirler. Fikir dünyaları, sadece menfaat odaklı ve dünya hayatıyla sınırlıdır. Öyle ki bu dünyevi düşünceleri onlara ahireti tamamen unutturmuş ve sadece dünya hayatını tercih etmeye sevk etmiştir. Peki, 'onlar, Allah'ın gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan her şeyi ancak

¹⁰ Kur'an-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: DİB Yayınları, 2013); el-Bakara 2/35; el-A'raf 7/19.

¹¹ Ta Ha, 20/120.

¹² el-A'râf 7/20-22.

¹³ Âl-i İmrân 3/185.

¹⁴ Fâtır 35/5.

¹⁵ el-Mü'minûn 23/37.

¹⁶ el-Hümeze 104/1-4.

¹⁷ İbrâhîm 14/3.

¹⁸ Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Amüli et-Taberi, Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'an (Beyrut: Müessetür-Risale, 1994), 4/438.

*gerçek bir sebep, derin bir hikmet, şaşmaz bir kanun ve belirli bir ecel ile yarattığını kendi içlerinde hiç düşünmezler mi?*¹⁹

Dünyevileşme; ebediliği bir başka ifade ile ölümsüzlüğü, bu dünyada aramaktır. Kur'an, insanın dünyaya aşırı meyletmesinin/dünyevileşmesinin sebeplerinden biri olarak, yığıldığı servetin kendisine ebedilik kazandıracağı, ölümsüz kılacağı zannını gösterir.²⁰ Çünkü insan ile dünya arasında varoluşsal bir ilişki vardır. Aradaki denge kaçınca dünya araç olmaktan çıkıp bir amaç haline gelir ve bu noktada dünyevileşme başlar. Dünyevileşme sonucunda ise ahiret ve ölüm silikleşir. Böylece bu dünyada insan, hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamaya başlar. Artık her ne kadar öleceğini bilse bile mal hırsı, dünya ile ilişkisindeki dengeyi bu gerçeğe göre kurmasına engel olur.

Mal, insanın emelini o kadar uzatır ki; kuruntulara sevk eder. Gaflet ve tul-i emelinden dolayı, malın kendisini ebedî kılacağını ve hiç ölmeyeceğini zanneder.²¹ Dünyevileşme, kişinin tül-i emel yani ebedî dünyada kalma ve yaşama arzusuyla, dünyayı bilerek ve severek tercih etmesi, tüm çabalarını da bu arzuları gerçekleştirmek için harcamasıdır.²² Nihayetinde seküler zihniyetteki insanlar, ahiret hayatına hiç ehemmiyet vermezler ve hatta kendilerince bahaneler ileri sürerek inkâr etmeye çalışırlar.

Bu dünyevi tutum, Kur'an'ın nüzul ortamında da kendisini göstermişti. Nitekim müşrikler, ruhun ölümsüz olup sonraki bir yaşam olmaksızın dünyada sürekliliğini savunan reenkarnasyon fikrini anımsatır bir şekilde şöyle dediler²³: *'Hayat, sadece yaşadığımız şu dünya hayatıdır. Yaşarız ve ölürüz. Bizi helâk eden de yalnız zamandır. Oysa onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur; sadece tahminde bulunuyorlar.'*²⁴ Yine *'onlar dediler ki: "Hayat, ancak yaşadığımız şu dünya hayatından ibarettir. Biz öldükten sonra bir daha diriltilecek değiliz!"*²⁵

Zemahşeri, söz konusu ayeti açıklarken kâinatta olup biten bütün olayları zamanın gücüne bağlayanların dünyadakinden başka bir hayata inanmadıklarını, ahireti reddettiklerini, zamanı her şeyin sebebi saydıklarını belirtir. Ölümü sürekli akıp giden zamana ve tabiata bağlayarak, onun dışında ve üstündeki hakiki müessiri yani Allah'ı tanımadıklarını ifade eder. Bunlara göre ölümü, gece ve gündüzü zaman hazırlar. Ruhları alan bir ölüm meleği yoktur. Bütün bu olaylar geçen zamana dayandırılır. Fakat onlar bu düşüncüyü ileri sürerken zandan başka hiçbir delile de sahip değillerdir.²⁶ Zanlarına göre ölüm, zamanın insan bedenini yıpratması ve biyolojik hayatıyetin nihayete ermesidir. Kısaca, ölümle birlikte fena bulup yok olmanın tek sorumlusu zamandır. Bu anlayış Kur'an'ın nüzulüne tanık olan Araplar arasında materyalist bir dünya görüşünün mevcut olduğuna işaret etmektedir.²⁷

Bu davranışların temelinde bir çeşit nihilizm (her şeyi inkâr eden anarşik felsefi görüş) vardır. Kabirden sonra hiçbir şey olmaz düşüncesinden doğan ve çöl Araplarını

¹⁹ er-Rûm 30/7-8.

²⁰ Burhan İşliyen, *Kur'ân-ı Kerim Açısından Dünyevileşme Sebepleri ve Sonuçları* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 118.

²¹ Kadı Nasıruddin Ebu Said Abdullah b. Ömer Beyzâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil* (Beyrut: Daru İhyai't Türesi'l-Arabi, 1997), 5/337.

²² M. Zeki Duman, "Emel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/87.

²³ Ebu'l-Berekat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud Hafızuddin en-Nesefi, *Medarikü't-Tenzil ve Hakaikü't-Te'vil* (Beyrut: Daru'ul-Kelimi't-Tayyibe, 1998), 3/303-304.

²⁴ el-Câsiye 45/24.

²⁵ el-En'âm 6/29.

²⁶ Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer Zemahşeri, *el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil* (Beyrut: Dar'ul-Marifeh, 2009), 1007.

²⁷ Mustafa Öztürk, "Kur'an'da ve İslam Öncesi Arap Düşüncesinde 'Dehr' Kavramı", *Ondokuz Mayıs Üniv. İlahiyat Faültesi Dergisi* 16 (2003), 257.

dinsizliğe götüren bu nihilizm, Mekkeliler arasında da bütün gayretle bu dünyada refah içinde yaşama arzusu şeklinde kendini göstermişti.²⁸ Bugün de seküler hayatı benimseyenler için aynı durum geçerlidir ve o günden tamamen farksızdır. Geleneksel yapılar açısından transhümanizmin neden olacağı tehdit, aşırı bireyselleşme eğiliminin hız kazanmasıdır. Aslında bu, kökleri çok daha eski bir döneme kadar götürülebilecek bir olgu olmakla birlikte, en önemli kırılmayı modernizmle birlikte yaşamıştır. Şimdi ise bunun zirve sayılabilecek bir boyuta ulaştırılma riski bulunmaktadır.²⁹

Mutlak zaman anlamına gelen dehr kelimesine nispeti sebebiyle bu isimle anılan ve İslam dünyasında genel olarak ateist ve materyalist düşünce akımlarını temsil eden dehriyye, belirgin şahsiyetlerin oluşturduğu bir düşünce akımını ifade etmesi yanında çeşitli felsefi akımlardaki inkârcı tezlerin de ortak adıdır.³⁰ Söz konusu maddeci varoluş anlamlandırmasını, bu asırda da transhümanizm suretinde görmekteyiz. Cahiliye dönemine ait zan temelli ifadeler, son asrın modern toplumunda varsayım olarak kendini göstermektedir. Bu yaklaşım, geçmiş zaman müşriklerinin zanlarıyla bilgi değeri açısından paralellik arz etmektedir.

Yeniden dirilmeyi ve âhiret hayatını varsayımlarına dayanarak inkâr eden materyalist, ateist, nihilist transhümanistler aynı söylemleri teknolojinin gücünden cesaret alarak bugün de dile getirmektedirler. Onlar insan aklına ve bilimsel ilerlemeye olan inancı takip ederek, uygun teknolojinin geliştirilmesinin, bireylerin ve toplulukların potansiyellerini gerçekleştirmeleri için daha az acı çeken ve daha fazla özgürlüğe sahip bir dünyaya götüreceğini savunuyorlar.³¹ Çünkü transhümanist felsefenin merkezinde ölümsüzlük arayışı, insan mükemmelliği, doğaya hâkim olma, zaman ve mekânın insana koyduğu sınırları aşma hedefi yer alır.

Asırlar öncesi insanın ölümsüzlük arzusundan kaynaklanan iddialar, teknolojinin gelişmesiyle artan güvenle günümüz dünyasında da transhümanistlerin ifadelerinde tekrar canlanmıştır. Onlar, ölümsüzlüğün bahsedildiği 'ahiret' düşüncesinin aksine, varlığın bu dünyada ebedilik kazanması anlayışını dile getirmektedirler. *'Oysa âhiret hayatı hem çok daha hayırlı, hem de devamlıdır.'*³² Dolayısıyla transhümanistlerin ölümsüzlükle ilgili iddialarının karşılığı, hiç şüphesiz ölümden sonraki âhiret hayatıyla karşılığı bulacaktır. Nitekim Hz. Peygamber (a.s), ilgili taahhütlerin neredeyse tamamına cevap olabilecek mahiyette şöyle buyurmuştur:

'Cennette münadinin biri şöyle seslenir: "Ey cennet ahalisi! Şüphesiz ki sizin için ebediyen sıhhat var, hastalık yok ve sizin için ebediyen yaşam var ölüm yok, sizin için ebediyen sağlık var ihtiyarlık yok, sizin için daima nimetlenme, mutluluk var; sıkıntı ve keder yok!"³³ Yine 'cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme yerleştikten sonra bir münadi "Ey cennet halkı! Sonsuzluk var ölüm yoktur. Ve siz Ey cehennem halkı (sizin için de) sonsuzluk var ölüm yoktur" diye seslenir.'³⁴

²⁸ Toshihiko Izutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş (İstanbul: Yeni Ufuklar neşriyat, Tarihsiz), 101.

²⁹ Hüsnü Aydeniz, "Geleneksel Değerler Üzerinden Bir Transhümanizm Eleştirisi", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 1/53 (Haziran 2020), 270.

³⁰ Hayrani Altıntaş, "Dehriyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 9/107-109.

³¹ Garner, "Transhumanism and Christian Social Concern", 29.

³² el-A'lâ 87/17.

³³ Ebu'l- Huseyin Müslim b. Haccac Müslim, *el-Camiu's-Sahih*, nşr. Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Cennet", 22 (No. 2837).

³⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahih*, nşr. Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Rikak" 81 (No. 6544).

Hadislerden hareketle de insan fitratında bulunan sonsuz olma arzusu, âhirete yapılacak ebedi dönüşle anlam alanı bulabilir. *Zira göklerde, yerde ve her ikisi arasındaki varlıkların tümü üzerindeki hükümlerlik Allah'a aittir ve nihai dönüş de O'nadır.*³⁵ Dolayısıyla *'âhiret de dünya da Allah'ındır'*³⁶ ve hiç şüphesiz insan için *'...ölümü ve hayatı yaratan O'dur.'*³⁷ Bu münasebetle dünya düzeninin en temel hakikati olan ölümü yok edip ölümsüzlüğü yakalamak asla mümkün görünmemektedir.

2.ÖLÜM HAKİKATİ VE ÂLEM İÇİN NİHAYETSİZLİĞİN İMKÂNSIZLIĞI

İnsanın hayattan beklentilerini ve bu beklentilere göre hayatı anlamlandırıp kendini yaşamak için motive etmesini, dini literatürde "emel" kavramıyla ifade etmek mümkündür. Birey yaşamında hayata tutunmak için emellere ihtiyaç duyup bu emellerine ulaşmak için hayatı boyunca çaba sarf etmektedir. İnsanın uzun vadeli arzular taşıması, zihnini yoğun olarak bunlarla meşgul etmesi ve bütün enerjisini bu arzuları elde etmek için tüketmesine *tul-i emel*; arzu ve tutkularına bir sınır çizerek ahirette kendisine yarar sağlayacak işlere önem vermesine ise *kasr-ı emel* denilmektedir.³⁸ Böylece emel kavramı uzun vadede olumsuz mana taşıırken âhirete yönelik kısa vadede olumlu anlamdadır.

Bu iki zıt anlamlılık Kur'an'da 'insanı oyalayan, âhiretini unutturan dünyevi boş ümit, arzu ve tutkular'³⁹ olarak ve ayrıca başka bir ayette mutlak manada 'arzu edip ümit bağlama'⁴⁰ şeklinde geçmektedir. Yani geleceğe dair temenni içinde olma hali ya olumlu ya da olumsuz formda insan ile yakından ilişkilidir.

Müslüman ahlakçılar emelin bütünüyle söndürülmesinin mümkün olmadığını, hatta hırsa dönüşmediği sürece insana yaşama arzusu ve istikbal ümidi veren olumlu bir duygu olarak faydalı ve gerekli olduğunu düşünmüşlerdir.⁴¹ O halde insan için ölüm gelinceye kadar⁴² emelsiz bir hayat mümkün değildir. Bu duygu, fitratta mevcut ve hayatın devamı için gerekli olan bir duygudur. Fakat ilgili ayetlere binaen tul-i emel denilen gerçekleşmesi çok uzak veya imkânsız emeller, Kur'an'ın tasvip etmediği türdendir. Çünkü bu hırs âhirete imanın zayıflığına işaret ettiği gibi gerekli hazırlığın yapılmamasına da yol açmaktadır. Bu durumda inanan birey için emel, fitrat ve hırs uçları arasında ölçülü olmalıdır. Bu denge ise emellerin âhirete yönelik ve İslam'a göreli oluşuyla ancak sağlanabilir.

Olumlu manada emel düşüncesi, insanın sınırlı ve ölümlü oluşu hasebiyle dünyada uzun vadeli değil de âhirette sonsuz mükâfatla karşılık bulacak olandır.⁴³ İnsan bedeninin geçici bir organizma olduğu gerçeği bu yaklaşımı desteklemektedir. Bunun aksi, bedenin arızı formunu ve ruh-âhiret ilişkisini inkârdır. Nitekim imani reddin zirvesinde yaşayan transhümanizm bu konuda bir takım önermeler sunmaktadır.

İnsanın fiziki (bedenî) ve zihni (ruhî) gelişiminde öncelikli vurguyu beden üzerinde yapan transhümanizm için beden, eksiktir ve geliştirilmeye muhtaçtır. Çünkü bedenleşme insan olma durumunun temel sorunudur. Beden; insanların, yapabilecekleri ve olmayı arzuladıkları şeylere ciddi ve dayanılmaz sınırlamalar dayatır. Örneğin beden iradeyi

³⁵ el-Mâide 5/18.

³⁶ en-Necm 53/25.

³⁷ el-Mülk 67/2.

³⁸ Mehmet Canbulat, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), 146.

³⁹ el-Hicr 15/3.

⁴⁰ el-Kehf 18/46.

⁴¹ M. Zeki Duman, "Emel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/87.

⁴² Ebu'ul-Fazl Celaleddün Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayri es-Suyuti eş-Şafi, *ed-Dürrü'ül Mensur fi't-Tefsir bi'l-Mesur* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 2011), 5/66.

⁴³ Ebu Abdillah (Ebu'l-Fazl) Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Razi et-Taberistani, *Mefatihü'l-Ğayb*, (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1981), 21/132.

kısıtlar. Bu yüzden bir insan, istediği her şeyi yapamaz. Bedenleşmiş varlıklar olarak insanlar kırılğan ve savunmasızdır; yaralanabilir veya hastalanabilir; yaşlanır ve ölürlür. Kısacası, insanlar sonlu ve ölümlü bedenlerinden kurtarılmalıdırlar.⁴⁴ Aksi halde geleceğe uzanan ve sonu gelmeyen emellerine ulaşamayacaklardır. Bedenin kusurlarını gidermede ve ölümsüzlük sunmada gelişen teknoloji ona yardım edebilir.

Dolayısıyla insanlık iyiye doğru evrimleştiği için kusurlarını dengeleyeceği veya yeteneklerini artıracığı, vücut, doku ve biyolojik sistemlerini de aynı zamanda aşamalı olarak evrimleştirebileceği ve kendi bünyesine katabileceği teknolojik değişim ve ilerleme ile karşı karşıyadır.⁴⁵ Bu durum kusurlu bedeninden kurtularak ölümsüzlük arzusunda olan, sonu gelmez tül-i emellerine böylece kavuşmayı planlayan transhümanist birey için son derece makul bir vaattir.

Transhümanistler için tam özgürlük, insandaki doğanın aşılması anlamına gelir ve aradaki fark, bedenün hiçbir şey olmamasıyla (yok edilmesiyle) bedensel ölümsüzlük rüyasının başarılmasıdır.⁴⁶ Şayet bedenün hali hazırdaki formu aşılsa onun hastalanma, ölüp yok olma gibi arızı durumları da ortadan kalkacaktır. Bu sebeple transhümanizmin hedeflerinden biri de bedeni yok ederek ölümsüzlüğe ulaşmaktır. Transhümanistlere göre insan biyolojisi ve onun doğasında var olan fânîlik ve ölümlülük, kendi merkezi değerlerine aykırı olduğu için üzerinde zafer kazanılması gereken nihai iki düşmandır ve ölümün sebebi insan bedeninin kendisidir.⁴⁷ Bunun için emellerini kesintiye uğratan ölümü öldürmek isteyen insan, beden üzerinde bir takım değişikliklere giderek bu durumdan kurtulmaya çalışmalıdır.

Transhümanizm felsefesinin ve Extropi enstitüsünün kurucularından Max More'un tabiat ana olarak nitelendirdiği tabiata hitaben söylediği; "Bizim için yaptıklarına minnettarız. Şüphesiz yapabildiğinin en iyisini yaptın. Ancak şunu söylemeliyiz ki insan bünyesiyle yetersiz bir iş çıkardın. Bizi hastalıklara ve hasara karşı savunmasız bıraktın. Bizi yaşlanmaya ve ölüme mecbur ettin. Yaptığın muhteşem ama derinden kusurludur. Şimdi biz insan bünyesini değiştirmenin zamanı geldiğine karar kıldık. Önümüzdeki yıllar içerisinde bünyemizde bir dizi değişiklik yapacağız. Yaşlanma ve ölümün zulmüne artık tahammül etmeyeceğiz!"⁴⁸ şeklindeki sözleri transhümanist felsefenin beden algısına şekil veren, varlığın kaynağını tabiattaki evrimde gören, insanın yaratılışını ve tabiattaki düzeni kusurlu bulan ve bunu aşmaya çalışan zihnin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

Transhümanistler bedenün sınırlı oluşunu ve tabiatın tek düzelikliğini bir kusur olarak görürken, Kur'an insanın beden ve ruhtan müteşekkil, mükemmel yaratılışına; kainattaki dengenin sarsılmaz yapısına sürekli vurgu yapar. İyi düşünülürse anlaşılır ki, galatat-ı tabiat denilen ve evrendeki mükemmel düzenin kusurları gibi gösterilmek istenen durumlar, aslında birer eksiklik değil, doğanın gerçek müessir (sonucu meydana getiren güç) olmadığını ve yaratana iradesini gösteren ve O'nun eşsiz sanatının eseri olan birer tanıklırlar.⁴⁹ Fakat her ne kadar mükemmel olsa da bu varoluş, Allah tarafından dünya hayatında, çocukluk, gençlik ve yaşlılık olmak üzere üç merhale olarak tertip

⁴⁴ Muhammet Yeşilyurt, "Hıristiyanlığın "ImagoDei" Öğretisinin Transhümanizmle Uzlaştırılmasının İmkânı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 9/5 (Aralık 2020), 3631.

⁴⁵ Jersain Zadamiğ Lmas Covarrubias, "Human Rights, Transhumanism and Posthumanism an improvement human technology", *Academia* (January 2021), 87.

⁴⁶ Sara Kakuk - RenataJukić, "Pedagogical Implications of Transhuman and Posthumanistic Cognitions on Man and The Role of School in The Implementation of Educational Values", *Proceedings of Edulearn19 Conference* 1/3 (July-2019), 3363.

⁴⁷ Muhammet Yeşilyurt, "Hıristiyanlığın "ImagoDei" Öğretisinin Transhümanizmle Uzlaştırılmasının İmkânı", 3632.

⁴⁸ Max More, "A Letter to Mother Nature", *The Transhumanist Reader*, ed. Max More - Natasha Vita More (West Sussex: Wiley-Blackwell) (March 2013), 449-450.

⁴⁹ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: DİB Yayınları, 2020), 1/488.

edilmiştir. Bu taksime göre artmayacak tarzda düzenlenmiş olan hayatın bir sonu olduğunu, vakti gelince beden ve ruh birlikteliğinin nihayete ereceği gerçeği de bize bildirilmektedir.⁵⁰

Sözlükte 'mutlak vakit, belirlenmiş zaman veya muayyen bir müddetin sonu' gibi anlamlara gelen *ecel*, dini literatürde; 'Allah tarafından her canlı için önceden takdir edilen hayat süresi ve bu sürenin sonu olan ölüm vakti' demektir.⁵¹ Yani 'Allah'ın izni olmaksızın hiçbir nefis için ölmek yoktur. O, süresi belirtilmiş bir yazıdır.'⁵²

Ecel, hem insanlar için hem de toplumlar için geçerlidir.⁵³ Böylece 'her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.'⁵⁴ Allah, insana can vererek hayat bahşetmiş, onu rızıklandırmıştır. Sonra onun hayatına son vererek öldürecek ve sonrasında yine onu dirilterek şüphe götürmeyen kıyamet gününde bir araya toplayacaktır. Böylece nihai dönüş O'nadır. Bunun aksini düşünmek nankörlüktür.⁵⁵ Gaflete kapılıp bu gerçeğe kulak tıkamak, yok saymak insanlığın kaderinden ölümü silecek değildir.

Ölüm dünyaya ait bir olgu olarak hepimizin yaşamının sonu olarak bilinmeyen bir yerde ve zamanda bizi bulmak üzere beklemektedir. Çünkü her nefis ölümü tadıcıdır.⁵⁶ Ölüm var oluşumuza anlam ve değer katan, ne öne alınabilir ne de ertelenebilir⁵⁷ kaçınılmaz gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü hayat, ölüm koşuluyla insana verilmiştir, bu hayattan ölüme gidilir. Ölümden korkmak çılgınlıktır. Çünkü geleceği kesindir, insanlarsa müphem olandan korkarlar. Ayrıca ölüm adil ve zorunludur.⁵⁸

Buna rağmen dünyada ölümsüzlük fikrine kapılanlara Kur'an'ın cevabı şöyledir: 'Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur. Bir de O'nun katında adı konulmuş muayyen bir *ecel* vardır. Siz hala şüphe ediyorsunuz.'⁵⁹ 'Her nerede olursanız, ölüm sizi bulur; yüksekçe yerlerde tahkim edilmiş kalelerde olsanız bile...'⁶⁰ Oysaki 'geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan), gündüzün de ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş *ecel* tamamlansın diye gündüzün sizi diriltten (uyandıran) O'dur. Sonra dönüşünüz yine O'nadır. Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verecektir.'⁶¹ O vakit size düşen 'keşke o (ölüm her şeyi) kesip bitirseydi.'⁶² demek olacaktır. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır: 'ölümü sizin aranızda (her zaman geçerli) olmasını biz takdir ettik. Kimse bizi engellemez!'⁶³

3.İNSANIN TANRILAŞMASI VE TEKNOLOJİ DİNİ

İslam düşüncesinde, fani olması itibariyle her şeyin mahiyetinde yok olabilme özelliği vardır. Varoluşsal değeri açısından Allah'tan başka her şey, mümkün varlık mertebesinde olduğu için mahlûkatın var ya da yok olması eşittir.⁶⁴ Allah'ın zatından başka

⁵⁰ er-Razi, *Mefatihü'l-Ğayb*, 27/86-87.

⁵¹ Fikret Karaman, *Dini Kavramlar sözlüğü* (Ankara: DİA Yayınları, 2015), 131.

⁵² Âl-i İmrân 3/145.

⁵³ Yûnus 10/49; el-Hicr 15/5.

⁵⁴ el-A'râf, 7/34; Yûnus 10/49; el-Hicr 15/5.

⁵⁵ el-Bakara 2/28; el-Hac 22/66; er-Rûm 30/40; el-Câsiye 45/26.

⁵⁶ Âl-i İmrân 3/185; el-Enbiyâ 21/35; el-Ankebût 29/57.

⁵⁷ en-Nahl 16/61; el-Fâtır 35/45; el-Münâfikûn 63/11; Nûh 71/4.

⁵⁸ Lucius Annaeus Seneca, *Ahlak Mektupları*, çev. Türkan Uzel, (İstanbul: Jaguar Kitap Yayınları, 2018), 122.

⁵⁹ el-En'âm 6/2.

⁶⁰ en-Nisâ 4/78.

⁶¹ el-En'âm 6/60.

⁶² el-Hâkka 69/27.

⁶³ el-Vâkıa 56/60.

⁶⁴ el-Beydavi, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, 4/187.

her şey helak olacaktır.⁶⁵ O'nun ebedi zatından başka her şey, herkes yok olmaya mahkûmdur. Öyleyse Allah'ın evrene koymuş olduğu temel prensiplerin bir gereği olarak her insan dünya hayatında sonludur. Bu kanun sadece insan için değil bütünsel olarak kozmos için de geçerlidir. Kur'an'da kıyametin kopuşu esnasında evrendeki mevcut düzenin tamamen altüst olacağını tasvir eden ayetler söz konusu gerçeği bariz bir şekilde ortaya koymaktadır.

İnsan olarak asıl mesele sadece ne olabileceğimiz değil, özümüzde ne olduğumuzdur. Bu bizi biz yapan benliğimizdir. Bizim bu dünyada sonlu oluşumuzda ruh ve bedenın amacı tamamen insan olarak kalmamız gerekliliğidir. Bedene sahip olmamız bizim için ne kadar gereklidir? Eğer öz ruhumuz içindeyse bedenın ilişkilerdeki rolünü nasıl tanımlarız? Bu sorular bizim için gerekli olan insan tecessümüne atfedilen inanç ve değerın yansımasıdır. Bu nedenle din ve transhümanizm arasında bir diyalog olarak; 'dünyada şimdi ve gelecekte benzersiz bir insan olmanın ne demek olduğu' gibi büyük ayrıntıların açıklığı kavuşturulması gerekmektedir.⁶⁶

Bir felaket olayının insan türünün aniden yok olmasına neden olabileceği elbette bir olasılıktır. Bu nedenle, ani bir felaketin yaşamı sona erdirmediğini varsayalım. Evrimin karmaşıklığına yol açtığı senaryoları da bir kenara bırakalım. Evrimsel gelişme daha fazla karmaşıklık yönünde hız kesmeden devam etse bile, değer verdiğimiz her şeyin kaybolmasına yol açan yanlış bir anlayışa götürmediğini keşfedeceğiz. Bu varsayımına göre o zaman uzun vadeli varoluşsal felaketten kaçınmamızın tek yolu kendi evrimimizin kontrolünü ele geçirmek ve evrim üzerinde kontrolü üstlenmektir.⁶⁷

Bu fikre göre insan, morfolojik olarak kendi kaderini tayin etmek ve canlı organizmalarda değişiklikler yapmak için bir dönüşüm sürecinde doğar. Yani insan olmak, kendi modifikasyonlarını yapmak ve olmak istediği gibi tasarlamak, her zaman daha iyi olmaya çalışmaktır. Bu durumu açıklayan kavram olarak *bio-hacking*, kişinin fiziksel ve zihinsel kapasitelerini genişletmek amacıyla bir dizi tıbbi beslenme ve elektronik teknik kullanarak kendi biyolojisini yönetmesidir.⁶⁸ Bu iddiaya göre insan, teknoloji sayesinde kendi vücuduna erişim sağlayarak bazı biyolojik mekanizmaları değiştirmek suretiyle bedeninin kontrolünü ele geçirebilir ve kendisini mükemmellik yönünde değiştirebilir.

Bununla birlikte transhümanistler açıkça anti-teolojik ve anti-teisttirler. Din karşıtı görüşlerinde aleni olmuşlardır. Örneğin Moravec More bu konuda net bir şekilde şöyle demektedir: "Tanrıyı oynamak' ile burada ancak insan sonrası olmaya çabaladığımızı, Tanrıyı oynamayı ya da Tanrı olmayı amaçladığımızı bildireceğim. 'Tanrı' veya 'Tanrılardan' bahsetmek, geleneksel, modası geçmiş, ilkel Tanrıların hayaletini ortaya çıkarmaktadır. Ölümsüz ve inanılmaz derecede güçlüyse o halde fizikten bağımsız doğaüstü hayaletler olmayacağız. Ayrıca Tanrı batıl inançlı insanlar tarafından icat edilen ilkel bir fikirdir. İnsanlar daha yeni adım atmaya başlayorken bilgisizlikten ve bilinçsizlikten Tanrı kavramı onlar üzerinde hâkim olmuştur."⁶⁹ Dinlerin eskide kaldığı ve bugünün insanına yeterli gelmediği anlamındaki ifadeleriyle More, transhümanizmi insanlığa anlamı geri kazandıracak bir yol olarak görmektedir. Nihilizm ya da anlam ve değerden yoksun bilimsellik, dine alternatif olamayacaktır. Fakat ona göre transhümanizm alternatiftir.⁷⁰

⁶⁵ el-Kasas, 28/88.

⁶⁶ Campbell, "Religion and Transhumanism: Introducing a Conversation", 9.

⁶⁷ Bostrom, "The Future of Human Evolution", 3.

⁶⁸ Covarrubias, "Human Rights, Transhumanism and Posthumanism an improvement human technology" 89.

⁶⁹ R.I. Westwood, "The Machine in the (g)Host: At the Limits of Body and Identity in Transhumanism and the Posthuman", 2nd. Colloquium of the Australasian Caucus of the Standing Conference of Organisational Symbolism (2006), 19.

⁷⁰ Ahmet Dağ, *Transhümanizm; İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü* (Ankara: Elis Yayınları -2018), 194.

Bunun gibi teolojik yaklaşımlarıyla transhümanizmi kurtuluşçu bir proje olarak kabul edenler vardır. Her şeyi gören, işiten ve bilen varlık tasavvurunu datalara yükleyen hiper-modern dataist insan, bilgi ve içerik üretmeyi 'yaratma' gibi algılıyor. Bir tekno-din olarak görülen dataizm, Tanrı'dan kopulan süreci (Aydınlanma) daha da ileri taşıyarak insandan kopma sürecini meydana getirmektedir.⁷¹

Bedeni aşma ve daha mükemmel bir hal arama iradesi doğuştan evrenseldir. Transhümanistler bunu bir aşkınlık metafiziği içerdiğini önermek için kullanırlar ve teknolojinin yüceliğini takip ederler.⁷² Yani bugün bizim kaderimiz genler tarafından belirlenebilir. Tanrı yaratma sürecinden çıkarılarak genlerin bilgisi ile her şey kökten değiştirilebilir.⁷³ İnsan yapılacak genetik müdahaleyle bedeni sınırlılığı yok edilip ona ölümsüzlük bahşedilebilir. Adeta teknolojik hamle dinsel bir inanca evrilmiştir. Dinin sunduğu hayat tarzına ve belli bir insan anlayışına karşı yeni bir hayat tarzı ve yeni bir insan anlayışı sunan transhümanizm, tabilerini çoğaltmak adına kendini dinî bir forma evirirken, öte yanda dinleri de sekülerleştirmektedir.⁷⁴

Teknoloji dini olarak adlandırılan bu öngörüler aslında biçimlenme ve değişim süreci olarak ifade edilebilir. Transhümanizm dinsel içerikli bu ideallerine bilim ve teknoloji üzerinden makulleştirerek ulaşmayı hedefler.⁷⁵ Böylece bir çeşit din-teknoloji ilişkisi kurulmaya hatta bağdaştırılmaya çalışılmıştır. Çünkü inanışa göre artık Tanrı yoktur ve insan kendi bedenini ve hayatını istediği gibi biçimlendirebilecektir.

Tanrının ölümü, insanın kendi değerlerini yaratmasını ve dolayısıyla kendi Tanrısı olmasını sağlayan mutlak bir kriter oluşturuyor. Tanrının ölümü, insanları tek tip bir değer sisteminden kurtarabilir.⁷⁶ Bu da insanın, modası geçmiş geleneksel inanç ve davranışlarından kurtularak kapasitesini ve yaşam beklentisini artırıp ortak varsayımları sorguladıktan sonra kendisini geleceğe hazır hale getirecek yeni teknolojileri kullanmasına bağlıdır.⁷⁷

Entelektüel bir hareket ve çalışma olarak transhümanizmin en önemli ve önde gelen amaçları; teknolojik çözümler yoluyla insanın gelişimini sağlamak, insanı aşkın yapabilmek için kendi kaderini tayin etme ve bireysel yaşam tarzını seçme yeteneği ile doğal insan sınırlamalarının üstesinden gelmektir. Ayrıca insanın fiziksel acısını ve ıstırabını azaltmak veya önemli ölçüde sürekli ve zararlı olarak görülen 'kusurlu' insan durumunun özelliklerini tamamen ortadan kaldırmaktır.⁷⁸ Nihayetinde bu gayeler ardıl bir tırmanışla sınırını aşmış ve teknoloji ile inancı karşı karşıya getirmiştir. İnsanları ölümsüzlük vaadine ikna edebilmek ve bu yönde algı oluşturabilmek için teknolojinin, uydurulmuş Tanrı tasavvurunu ortadan kaldırarak yaratıcı merkezli inanç sistemlerini yok edebileceği iddiaları transhümanistler tarafından sıklıkla dillendirilmiştir.

Transhümanizmin savunucuları, arzuladıkları şeyleri katiyetle kabul etmek ve ettirmek isterler. Onların istedikleri bir takım dini geleneklerin aradığından farklı bir şey

⁷¹ Ahmet Dağ, *Dijitalleşme-Yapay Zeka-Transhümanizm Bağlamında Din ve Dindar'a Dair* (Ankara: TDV Yayınları, 2021), 182.

⁷² Westwood, "The Machine in the (g)Host: At the Limits of Body and Identity in Transhumanism and the Posthuman", 18.

⁷³ M. A. Cocalia (Crăciun), "Technological Culture and Transhumanism. The Perspective of a Permissive Future", *International Journal of Communication Research* 5/4 (October / December 2015), 33.

⁷⁴ Dağ, *Transhümanizm; İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü*, 202.

⁷⁵ Dağ, *Transhümanizm; İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü*, 193.

⁷⁶ Ciano Aydın, "The Posthuman as Hollow Idol: A Nietzschean Critique of Human Enhancement", *Journal of Medicine and Philosophy* (2017), 8.

⁷⁷ Westwood, "The Machine in the (g)Host: At the Limits of Body and Identity in Transhumanism and the Posthuman", 9.

⁷⁸ Saloméja Fernandez Montojo, "Human Reproduction In The Transhuman Era: Main Challenges For Health Law", *Social Transformations in Contemporary Society* 9 (2021), 8.

değildir: İnsanı sınırları aşmak ve Tanrılarla iletişim kurmak. Yine de çoğu dinde sınırlar, insanların aşmaması veya geçmemesi gereken bir çizgide bulunur. Varlıklar ontolojik olarak ihlal edemezler. Bundan dolayı insan sadece kırılabilirliğini aşabilir.⁷⁹ Tekâmülünü tamamlayarak gelişebilir, değişebilir fakat dönüşemez ve dönüştürülemez. Bu kudret yaratıcıya aittir ve İslam teolojisinde tek din İslam'dır.

Yaratıcının varlığına, tek oluşuna bağlı olarak yaratılmış olan ile arasındaki derin varoluşsal farklılığa, 'o halde yaratana yaratmayan bir olur mu? Siz düşünmez misiniz?'⁸⁰ ayeti dikkat çekmektedir. Bu itikadî gerçek, muhatapların kıyas yapabilme ve düşünebilme yetilerine arz edilmiştir. Hal böyleyken bir takım dünyevi hırs ve kibre varan aşırı özgüven gibi kaba duyguları olanlar, teolojik konuları objektif bir şekilde akıl süzgecinden geçirip samimi olarak değerlendiremediklerinden kalpleri imana ulaşmamaktadır. Bu da onları ölümsüzlük gibi inanç değerlerine aykırı iddialarda bulunmaya sevk etmiştir. *Oysa Allah'tan başka ilah yoktur. O diriltir ve öldürür.*⁸¹ *O'nun ebedi zatından başka her şey, herkes yok olmaya mahkûmdur. Hüküm bütünüyle O'nun elindedir.*⁸² *O, kullarının üstünde yegâne kudret ve tasarruf yetkisine sahiptir.*⁸³

Kur'an, insanların potansiyel olarak en değerli varlık oluşunu, onlara sağduyularına hitap ederek sunmaktadır. Böylece başka bir din tesisinin ve dolayısıyla Allah'ın reddinin insanın fitri yapısında duyarsızlık temelli eğreti ruhi halden ve yozlaşmadan ibaret olduğu vurgulanmaktadır: *(Allah) değilse kimdir yaratılışı ilk defa başlatan ve onu tekrar tekrar yenileyen? Dahası, kimdir sizi gökten ve yerden rızıklandıran? Allah'la beraber başka bir ilah ha! De ki: "Eğer sözünüzün arkasında duruyorsanız, haydi kesin, susturucu delilinizi getirsenize!"*⁸⁴ Bu ayetlerle Kur'an, inkârcılara karşı meydan okuyarak tevhit akidesinin kesinliğini ifade etmektedir.

4. TEKNOLOJİNİN İNSAN YAŞAMINA MÜDAHALESİ

Aydınlanma fikri, insan işlerinin inanç ve vahiy yerine akıl tarafından doğru bilgilere yönlendirilmesi ve bilimsel bilgiler ışığında toplumsal hayatın tesis edilmesi arzusudur. İnsan aklının toplumu değiştirme ve bireyi gelenek veya her türlü keyfi otoritenin kısıtlamalarından kurtarma gücüne sahip olduğuna dair inanç, din veya gelenekten ziyade bilim tarafından giderek daha fazla doğrulanan bir dünya görüşüyle desteklenmektedir. Sonunda tüm baskıları, cehaleti ve hatta ölümü yenen bir insanlık vizyonu çizilmiştir.⁸⁵ Bu ülkü ile yola çıkan bir takım aydın bireyler, insanı içinde bulunduğu sınırlılıklarından kurtaracak ve insanın sahip olduğu fitri aciziyetini aşmasını sağlayacak müdahalelerin mümkün olduğunu ön görmüşlerdir. Bu ihtiyat, gelecekte insan için zorunlu olacak içtimai hayat belirteçlerinin açıklanmasını da gerekli kılmıştır.

Transhümanist sosyal vizyon, insanlık durumunun akıl, bilim ve teknoloji yoluyla iyileştirilebileceği fikrinin güncel bir ürünüdür. Ağırlıklı olarak, kişisel ve dolayısıyla toplumsal dönüşüm için bir güç olarak aklın önceliğini öne sürerek, özerk insan bireyine odaklanır. Bu yaklaşım, rasyonel düşünme, özgürlük, hoşgörü ve başkaları için endişe gibi değerlerin varlığının uygulamalı aklın kullanımı sayesinde artmasıyla daha iyi bir dünya

⁷⁹ Jeffrey P. Bishop, "Transhumanism, Metaphysics and the Posthuman God", *Journal of Medicine and Philosophy* 35 (November 2010), 716.

⁸⁰ en-Nahl 16/17.

⁸¹ el-A'râf 7/158.

⁸² el-Kasas 28/88.

⁸³ el-En'âm 6/61-62.

⁸⁴ el-Neml 27/60-64.

⁸⁵ James Hughes, "Contradictions from the Enlightenment Roots of Transhumanism", *Journal of Medicine and Philosophy* 35 (December 2010), 623.

umudunu sunmaktadır. Nihayetinde bu görüş, insanlık durumunun giderek artan bir şekilde iyileşmesine yol açacaktır.⁸⁶Söz konusu yaklaşım, aklın mahiyeti ile teknolojinin gücünü karşı karşıya getirmiştir. Bu noktada aklın ne olduğu ve teknolojinin akli dönüştürülebilirliği hususu ele alınmaktadır.

Genel olarak transhümanistler, insan aklının Tanrısal olduğu görüşü konusunda iyimserdirler. Buna rağmen aklımızın biyolojik temelini değiştirmek için teknolojiyi kullanmak, en azından daha yüksek ve daha tanrısal bir akıl veya akla ulaşma olasılığını artırmaktadır. Bu bize transhümanistlerin en azından bazı dini düşüncelerle neden bu kadar ilgilenmeleri gerektiğini anlatıyor. Çünkü eğer amaç bizim yapabileceğimizi mükemmellik yolunda başarmaksa ve Tanrı'nın mükemmel bir varlık olduğu kabul ediliyorsa, o zaman dinsel düşüncenin, Tanrı'nın neden mükemmel bir varlık olduğunu söylemesi gerekir. Transhümanistler, biyolojik doğamızın dokunulmazlığına inananların aksine, fitratı en yüksek mükemmellik durumuna doğru (yani biyolojik doğamızın sınırlarını kabul etmeyerek) değiştirmeye çalışmaktadırlar.⁸⁷ Aslında bu insanlığın yeniden inşası olduğu gibi inananlar için de dini bir gerekliliktir. Teknolojinin uçarı gücü bu doğrultuda onlara güven verip fırsat sunmaktadır. Zaten onlara göre insanın hilkatı bu değişimi olumlu yönde karşılayabilecek bir yapıdadır.

Bir transhümanist, insanın mevcut durumunu evrimsel bir bakış açısıyla görür. İnsan, maymundan insana oradan da post-insana doğru geçişli bir yolculuktur. Dolayısıyla onların bu düşüncesine transhümanizm (geçiş insanı fikri) denir. O zaman transhümanizmin amacı, posthuman'ı (insan-sonrasını) oluşturmaktır. Posthuman (insan-sonrası) gelecekteki bir varlık, bir kişidir ve kendini çeşitli teknolojilerden inşa edecektir. Posthuman (insan-sonrası), her ne kadar geleceğe yönelik kurgusal bir projeksiyon olsa da şimdiki insandan çok farklı bir surette vücuda gelecektir.⁸⁸

Post-insan olmak için gereken değişiklikler, psikolojik teorinin veya düşüncenin bir yönünü değiştirerek elde edilemeyecek kadar derindir. Bu nedenle insan beyninde ve vücudunda radikal teknolojik değişikliklere ihtiyaç vardır.⁸⁹ Bu imkânı da bizlere bir şeyin daha kolay, daha ekonomik ve daha verimli yapabilme girişimi olan teknoloji sağlayabilir. Gelişen teknoloji eşsiz bir varlığa sahip olduğuna inanılan "insana" ontolojik bakımdan müdahaleyi kolaylaştırır bir düzeye doğru ilerlemektedir. Teistik inançların iddiasıyla "tanrısal bir nefha" taşıyan insan, yaratılıştaki kodlarından büyük oranda kopma aşamasına gelebilir. Hatta insan Tanrı'nın yarattığından daha mükemmel bir insanı yaratma iddiasına yönelebilir.⁹⁰ Böylece, teknolojiyi uygulayarak insan öldükten sonra yani yeni bir başkalaşım sonrası var olabilir ve bu varlığını ebedi sürdürebilir.

Post-insan olmak, "insanlık durumunun" daha az arzu edilen yönlerini tanımlayan sınırların üstesinden gelmek anlamına gelir. Post-insan artık hastalık, yaşlanma ve kaçınılmaz ölümden muzdarip olmayacak, çok daha fazla fiziksel kapasiteye ve biçim özgürlüğüne ayrıca daha büyük ve daha rafine duygular içeren bilişsel yeteneklere sahip olacaktır.⁹¹ Evrim bizi olduğumuz kişi yapmış olabilir ancak gelecekteki evrimi insani değerlere daha uygun bir kadere yönlendirmek için olayların varsayılan akışına müdahale etme yeteneğimizi geliştirmemizin önünde hiçbir temel ilke yoktur.⁹² Kimi dini düşünceler

⁸⁶ Garner, "Transhumanism and Christian Social Concern", 30.

⁸⁷ Campbell, "Religion and Transhumanism: Introducing a Conversation", 7.

⁸⁸ Bishop, "Transhumanism, Metaphysics and the Posthuman God", 701.

⁸⁹ Svetlana Mihail - Veronica Grosu - Cristina Gabriela Cosmulese - Marian Socoluc; Maria Bursuc, "Transhumanism Versus The Future of Occounting", *The USV Annals of Economics and Public Administration* 1/33 (June 2021), 124.

⁹⁰ Ahmet Dağ, "Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm", *Felsefi Düşün* 9 (Ekim 2017), 63.

⁹¹ Mihaila vd., "Transhumanism Versus The Future of Occounting", 126.

⁹² Bostrom, "The Future of Human Evoltion", 11.

bu esasa zıt söylemlerde bulunuyor olsa bile teknolojinin durdurulamaz gücünün gölgesinde yok olup gideceklerdir. Çünkü bio-nano teknolojinin vasıtalarıyla yaşlanmayan, hastalanmayan ve daha zeki transhumanlar tasarlanmaktadır. Bir anlamda insanı tanrılaşma sürecine taşımak ve tanrıcılık oynamak isteyen güçlerin olduğu transhümanist süreçte, çoğu kişinin alt insan veya köle olacağı bir düzen olacaktır.⁹³

İnsanın yaratılışındaki köklü değişimi amaçlayan bu zihni yönerge, hilkatî noksan kabul ederek fitrata müdahale etme noktasında dinin temel kanaatlerine ciddi bir saldırıdır. Ölümü öldüren güç teknolojidir savunusu, sınırlarını aşarak her şeyin baştan oluşturulması gayesini aşmıştır. Hâlbuki İslam akidesinde insan fitratı yaratılış bakımından son derece yüce bir mekâna sahiptir.⁹⁴ Allah insana şekil vermiş ve bu fitratı en güzel biçimde yapmıştır.⁹⁵ Çünkü Allah yarattığı her şeyi güzel yapandır.⁹⁶ Hal böyleyken insanın yaratılışının eksik olduğunu kabul ederek geliştirilmesi gerektiği fikri müdahale aşamasına geçmeden temelde problemlidir.

İnsanlığın ilk insandan şimdîye uzanan, bugünden de ölüm sonrasına dayanan varoluşu için gerekli ve sürekli olan Allah'ın yaratma eylemi her evrede mükemmel surette gerçekleşmektedir. Artık her ne sebeple olursa olsun yaratılmışı müdahale girişimi, yaratılışa karşı tağyir, tahvil ve dolayısıyla tahrip olacaktır. Nitekim bu içsel dürtü, şeytani vasıflı bir emir olarak Kur'an'da geçmektedir: *'Ben onlara emredeceğim, onlar da Allah'ın yarattığını (beğenmeyip) değiştirerek bozacaklar.'*⁹⁷ Bu örnek fitrata ve selim tabiata aykırı sapmalara dikkat çekmektedir.⁹⁸ Mevcudata konulan bu düzeni mükemmel kılan yaratılmışların birbirini tamamlayıcılığıdır. Bu sistemin her hangi bir cüzüne müdahale ilahî ahengin anlam niteliğini bozacaktır.

Allah'ın yaratma eylemi bir hikmete mebni olarak tek bir gayeyi içerir ki o da kulluktur.⁹⁹ Bu hikmet üzere insanın kul olması için yaratılışının sınırlılıkları yeterlidir ve ölümsüz olmasına gerek yoktur. Hastalık, yaşlılık ve ölüm gibi arızî durumlar bu nizamın bütünü parçalarıdır. İnsanın kırılğan fizyolojisi, ontolojik manada Tanrı'yı da Tanrı olarak konumlandırmada farkındalık sağlar. Yani insanın Tanrı kadar mükemmel olamayışı onun kul sınıfında kalmasını sağlar ve Tanrı sadece bir tek ilah olarak kalır. Tanrı'nın şifa verme vasfı kulan hastalanmasında, öldüren sıfatının tecellisi ise kulan ölümlü oluşunda kendini gösterir: *'Beni yaratan da doğru yola erdiren de O'dur. Beni yediren de içiren de O'dur. Hasta olduğumda bana O şifa verir. Beni öldürecek, sonra da diriltecek O'dur. Ahiret gününde yanılmalarımı bana bağışlamasını umduğum da yine O'dur.'*¹⁰⁰ âyet-i kerimesi, Tanrı-kul münasebetini çok net ortaya koymaktadır. Bundan dolayı kulan mutlak manada Tanrı rolüne soyunması, sadece yaratıcının haiz olduğu vasıflar bağlamında asla mümkün değildir. İlk insanla başlayan kulluk görevi bütün insanları acziyet çerçevesinde kapsamaktadır. Çünkü Allah'ın yaratmasında gaye açısından bir değişiklik yoktur.¹⁰¹ Konuyla ilgili şu ayetler örnek teşkil etmektedir: *'Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona; 'Benden başka ilah yoktur, şu halde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım.'*¹⁰²

⁹³ Ahmet Dağ, 'Yaratılışa Müdahale ve Yeni Bir Evrimci Neo-Darwinist Bir Yaklaşım Olarak Transhümanizm', *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 27 (Nisan 2019), 163.

⁹⁴ et-Tîn 95/4.

⁹⁵ et-Tegabun 64/3.

⁹⁶ Sâd 38/7.

⁹⁷ en-Nisâ 4/119.

⁹⁸ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 2/149.

⁹⁹ ez-Zâriyât, 51/56.

¹⁰⁰ eş-Şuarâ 26/78-80.

¹⁰¹ er-Rûm 30/30.

¹⁰² el-Enbiyâ 21/84; el-Enbiyâ 21/92.

Ayetlerden hareketle kulluk bilinci fitratın sınırlılıklarını kabul etmeyi de içermektedir. Her kim fitrî özellikleriyle yetinmeyip aykırı eylemlerle onu değiştirmeye çalışırsa lanete müstahak olur. Lanetten kasıt rahmetten mahrum olmak ve azabı hak ederek cennetten nasip alamamaktır. Bunun sebebi yaratılış gayesinden saparak şeytani vesveselere kapılıp istikametten ayrılmaktır: *'(Böyle iken inkârcılar) Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar verebilen şeylere kulluk ediyorlar. İnkârcı, Rabbine karşı (şeytana arka çıkarak) uğraşıp durmaktadır.'*¹⁰³ *'Hâlbuki onlar (aslında) azgın şeytana tapmaktadırlar. Allah o şeytana lanet etti ve o da şöyle dedi: 'Andolsun ki senin kullarından belli bir kesimini alıp onları saptıracağım. Mutlaka onları boş kuruntulara sokacağım. Develerin kulaklarını yarmalarını emredeceğim. Allah'ın yarattığını değiştirmelerini emredeceğim ve onlar dabanun üzerine muhakkak değiştirecekler.'* Her kim Allah'ın lanet ettiği azgın şeytani Allah'a rağmen dost edinirse, şüphesiz apaçık bir hüsrana düşmüştür.¹⁰⁴

Ayetteki boş kuruntular; nefsin arzu ettiği asılsız, mesnetsiz, herhangi bir temeli olmayan temenniler ve bunlara bağlı vaatleri ifade etmektedir. Transhümanizm ve onun ölümsüzlük iddiası, Allah'ın ezelden beri takdir ettiği ve kudretiyle halk ettiği fitratı azımsayarak üzerinde bir takım ciddi ve köklü değişiklikler yapma anlamına geldiği için bunun en tipik örneğidir. Bunları yapmak isteyenler, yaratılış açısından insanın mahlûkat arasındaki seçkin şerefini hiçe saydıkları gibi Allah'ın muradı olan fitrata da düşmanlık ederler. Yaratıcının insan için uygun gördüğü; beden, zihin, cinsiyet vb. bağlı yaşam standartlarını reddederek kendi vehimlerine göre baştan oluşturmaya çalışırlar. Kâinatın mizanını altüst etmek anlamına gelen bu fitrat müdahalesine inandırmak için, teknolojinin yıkıcı yönünü gizleyerek olumlu yöndeki gücünü kullanırlar: *'Hâlbuki O (Allah), yarattığı her şeyi mükemmel güzellikte yaratmıştır.'*¹⁰⁵ *'Rahmanın yaratmasında bir aykırılık, uygunsuzluk, nizamsızlık, herhangi bir aksaklık göremezsin. Haydi, gözünü çevir de bir kere bak! Herhangi bir çatlak (kusur) görüyor musun(?)'*¹⁰⁶

SONUÇ

İnsan, zaman içerisinde türler arası geçiş olmaksızın tekâmülünü tamamlamaya yönelik çeşitli evrelerden geçerken birçok hayati tecrübe kazanmış ve bu birikimini nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. Bugün hemen her alanda insanlığın bilgi birikimi ve deneyimleri daha önce hiç olmadığı kadar gelişme kaydetmiştir. Özellikle genetik mühendisliğinde, bilim ve teknolojide kaydedilen gelişmelerin katkısı ile tıpta yüzyıl öncesine göre olağanüstü denebilecek buluşların ve gelişmelerin meydana geldiği bilinmektedir. Bu gelişmeler, bilimsel ve tıbbî alanda ölümsüzlük arayışına ciddî bir ivme katmış ve meseleyi daha dinamik bir boyuta taşımış görünmektedir.

Teknoloji ve bilimin gücünden faydalanarak insanın fizyolojik, psikik yeteneklerinin değiştirilip artırılmasını hedefleyen böylece yaşlanma, hastalanma ve nihayetinde ölme gibi istenmeyen kusurlu yönlerini yok etmeyi amaç edinen entelektüel ve kültürel felsefi bir hareket ortaya çıkmıştır. Bunun adı: Transhümanizmdir. Hızla genişleyen transhümanistler, bu alanda çeşitli söylemlerle bir takım vaatlerde bulunmaktadırlar. Bunlardan en dikkat çeken ve ileri sürdükleri iddiaların odak noktası, insan için ölümün olmadığı, sonsuz ve mekanik bir dünya hayatının bahşedileceği yönündeki vaattir. Bu fikir de dinin temel inanç alanlarından olan âhîret inancını hiçe saymak anlamına gelmektedir.

¹⁰³ el-Furkan 25/55.

¹⁰⁴ en-Nisâ 4/117-119.

¹⁰⁵ es-Secde 32/7.

¹⁰⁶ el-Mülk 67/3.

Hem transhümanizm hem de din, insanlığın bu dünyada bir hayatı olduğunu kabul etmektedir. İnsan ortak paydasında kesışseler de çakıştıkları nokta, transhümanizm bu dünyada ebediliği vaat ediyorken, din ise ölümden sonraki süreç için sonsuzluğu sunmaktadır. Bu da transhümanizm ve din arasında büyük bir uyumsuzluktur. Zıtlığın temelindeki sebep, dinin insan yaratılışını mevcut beden-ruh bütünü itibariyle mükemmel kabul ediyorken transhümanistler bu oluşumu kusurlu ve eksik kabul etmektedirler.

Transhümanizm felsefesine göre ölüme sebep olan şey, kusurlu bedenın yaşlanarak çöküşüdür. Onlar için eğer beden mekanikleşirse ölüm de ortadan kalkacaktır. Sonuçta herkes ölecek yaşta ve ölüm hiç doğmadan dahi cenin halindeyken vaki olabilmektedir. Dolayısıyla ölümün bedenle hiçbir ilişkisi görünmemektedir. Bu alakayı kuranlar, günümüzde insanlığın kadim gerçeği olarak ölümsüz olma isteğini kullanıp beden üzerinden teknolojinin gücüne sığınarak bir kez daha bu felsefe ile kendini dışa vurmaktadır.

Transhümanizm insana ebediliği lütuf olarak sunmaktadır. Teknolojik gücün yıkımla sonuçlanan kötüye kullanılması her devirde acıyla tecrübe edilmiştir. Nitekim savaşlarda en belirleyici güç teknolojinin gücü olmuştur. Buradan hareketle transhümanizmin, iddia ettiği gibi değişimi sağlayıcı imkânlarla ulaştıracak güce eriştiği varsayımı, insana ebedi mutluluğun sunulması ihtimali kadar onun sonsuz eleme mahkûm edilmesi tehlikesini de içerisinde barındırmaktadır.

Elbetteki teknolojinin hızlı ilerleyişi durdurulamayacaktır. Bu ilerlemeye bağlı olarak olağan üstü donanımda çeşitli tekno-bilimsel aygıtlar, iletişimi sağlayan sanal ağılı cisimler üretilecek ve insanlara daha üst düzey bir konfor sağlamak için son derece geniş dijital bir dünya sunulacaktır. Söz konusu teknolojik gelişmeler hiçbir şekilde yadsınamaz. Sadece katılmadığımız nokta, teknolojinin insanlara ölümsüz, sürekli bir hayat bahşedebileceği düşüncesidir. Ayrıca bu ilerlemeyi sadece iyi yönde değerlendirmek son derece yanlıştır. İyi tarafıyla insanlara faydalı olabileceği gibi kötüye kullanımıyla sonsuz hayat bahşetmesi beklenen teknoloji, tafisi olmayan yıkımlarla da insanlığın sonu olabilir. Dolayısıyla teknolojinin gücüne karşı duyulan bu haklı güven kişiye sınır tanımaz ifadeler kullanılabilmektedir.

Kökleri itibariyle bu felsefede ilk insandan bugüne sürekli bir gelişim ve iyiyeye doğru evrimleşmeden bahsedilmektedir. Bu noktadan hareketle yarının ölümsüz transhuman bireylerinin oluşturulabilirliğine yüksek düzeyde olasıdır gözıyla bakılmaktadır. Fakat şurası bir gerçek ki, bugünün insanına kıyasla ilk insan daha uzun ömürlüydü. Yani ölümsüzlüğe doğru giden evrim ne hikmetse insan hayatında gittikçe kısalan ömür şeklinde kendini gösteriyor. Böylece evrimci bakış açısı sonsuzluk emeli sebebiyle kusursuz yaratılan insanı kusurlu ve eksik olarak tanımlamaktadır. Oysaki geçici dünya hayatı için en güzel surette yaratılmış olan insan, bu âlem için yeterlidir ve hatta fazlasıyla mükemmeldir.

Transhümanistlerin ölümsüz olarak var olma arzusu ve geçmişten günümüze ilerlemeci evrim anlayışı, kendilerini yetersiz ve kusurlu görmelerine yani öz benliklerini tahkir etmelerine sebep olmaktadır. Bu fikir onları insanı başkalaştırmaya sevk etmiş, nefislerindeki yaratılıştan gelen sonsuz olma isteği de onlara bu doğrultuda cesaret vermiştir.

İnsanın fitratına işlenmiş ebedilik arzusunun hikmeti, kanaatimizce dünya hayatının aldatici yüzüne karşın bir imtilhan sırrı olduğu gibi âhiretteki sonsuz hayata iman için de motivasyondur. Bu ebediyet arzusu, insanlarda çok defa tehlikeli bir şekilde hiç ölmeyecekmişçesine dünyevî hedefler taşıma suretinde ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki bu arzu bizlere uhrevi nimetlere karşı kuvvet ve temenni sağlamalıdır.

Kur'an'a göre Allah'ın varoluş için koyduğu kanunlarını hiçe sayıp aşmayı hedefleyen transhümanizmin, her türlü vaatlerinin gerçekleşmesi özellikle oluşturmaya çalıştıkları ölümsüzlük algısının sonuç vermesi mümkün görünmemektedir. Fakat bu

olağanüstü hedeflerin var olması, insan gücünün nihai sınırlarında bir çabayla buluşarak teknolojinin ilerlemesine olumlu katkı sağlayacağı da bir gerçektir. Bu çaba, ölümsüzlüğü insanlara bahşedemese de hayatı kolaylaştırıcı birçok teknolojik buluş ve olanakları insanlığa sunacağı kesindir. Bu fikrin problemleri noktaları, insanın ölümsüzleştirilmesi, Tanrılaştırılması, evrenin sonsuza kadar devamının sağlanması, teknoloji dininin benimsenmesi gibi İslam inanç değerlerine aykırı olan kısımlarıdır. Yoksa teknolojinin gücü ve süratli ilerleyişi, durdurulamayacağı gibi inkâr dahi edilemez.

Sözün özü, transhümanizm; insanda ilk yaratılıştan itibaren var olan sonsuzluk isteğinin, teknolojiye duyulan aşırı güvene dayanarak teknoloji hayranı ütopyacılar tarafından suiistimal edilmesidir. Dolayısıyla Allah indinde tek dinin İslam olması hasebiyle teknoloji dininin ortaya çıkması ve inananlarını mekanik bir bedenle ölümsüz kılacağı yönündeki iddianın gerçekleşmesi asla mümkün değildir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- Altıntaş, Hayrani. "Dehriyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/107-109. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Aydeniz, Hüsnü. "Geleneksel Değerler Üzerinden Bir Transhümanizm Eleştirisi". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 1/53 (30 Haziran 2020).
- Aydın, Ciano. "The Posthuman as Hollow Idol: A Nietzschean Critique of Human Enhancement". *Journal of Medicine and Philosophy* 10/2 (April 2017).
- Barrat, Helen. "Transhumanism". *CMF Files (Christian Medical Fellowship)* 1/31 (2006).
- Beyzâvî, Kadı Nasıruddin Ebu Said Abdullah b. Ömer. *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*. 5 cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1997.
- Bishop, Jeffrey P. "Transhumanism, Metaphysics and the Posthuman God", *Journal of Medicine and Philosophy* 35 (November 2010).
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmiu's-Sahîh*. nşr. Bedrettin Çetiner. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Bohan, Elise. "Nietzsche and Transhumanism: Much Ado About Nothing?". *Deliberatio* 1/1 (December 2021).
- Bostrom, Nick. "The Future of Humanity", *New Waves in Philosophy of Technology* (2009).
- _____. "A History of Transhumanist Thought". *Journal of Evolution and Technology* 1/14 (April 2005).
- Campbell, Heidi. "Religion and Transhumanism: Introducing a Conversation". *Journal of Evolution and Technology* 14/2 (August 2005).
- Canbulat, Mehmet. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: DİB Yayınları, 2015.
- Cocalia (Crăciun), M. A. "Technological Culture and Transhumanism: The Perspective of a Permissive Future". *International Journal of Communication Research* 5/4 (October 2015).

Covarrubias, Jersain Zadamig Llmaz. "Human Rights, "Transhumanism and Posthumanism an Improvement Human Technology". *Academia* (Jenuary 2016).

Dağ, Ahmet. Transhümanizm; İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü. Ankara: Elis Yayınları, 2018.

_____ "Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm". *Felsefi Düşün* 9 (Ekim 2017).

_____ Dijitalleşme-Yapay Zeka-Transhümanizm Bağlamında Din ve Dindara Dair. Ankara: TDV Yayınları, 2021.

_____ "Yaratılışa Müdahale ve Yeni Bir Evrimci Neo-Darwinist Bir Yaklaşım Olarak Transhümanizm". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 27 (Nisan 2019).

Duman, M. Zeki. "Emel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/87. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Garner, Stephen. "Transhumanism and Christian Social Concern". *Journal of Evolution and Technology* 14/2 (August 2005).

Hughes, James. "Contradictions from the Enlightenment Roots of Transhumanism". *Journal of Medicine and Philosophy* 35 (December 2010).

Izutsu, Toshihiko. *Kur'an'da Allah ve İnsan*. çev. Süleyman Ateş. İstanbul: Yeni Ufuklar nşr. trz.

İşliyen, Burhan. *Kur'ân-ı Kerîm Açısından Dünyevîleşme Sebepleri ve Sonuçları*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018.

Kakuk, Sara – Renata Jukić. "Pedagogical Implications of Transhuman and Posthumanistic Cognitions on Man and The Role of School in TheImplementation of Educational Values". *Proceedings of Edulearn19 Conference* 1/3 (July 2019).

Karaman, Fikret. *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: DİB Yayınları, 2015.

Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 cilt. Ankara: DİB Yayınları, 2020.

Kur'ân-ı Kerîm Meâli, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: DİB Yayınları, 24. Basım, 2013.

Mihaila, Svetlana vd. "Transhumanism Versus The Future of Occouting". *The USV Annals of Economics and Public Administration* 21/33 (March 2021).

Montojo, Saloméja Fernandez. "Human Reproduction In The Transhuman Era: Main Challenges For Health Law". *Social Transformations in Contemporary Society* 9 (2021).

More, Max. "A Letter to Mother Nature", *TheTranshumanist Reader*, ed. MaxMore – Natasha Vita More (West Sussex: Wiley-Blackwell) (2013).

Müslim, Ebu'l-Huseyin Müslim b. Haccac. *el-Camiu's-Sahih*, nşr. Bedrettin Çetiner. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı yayınları, 2. Basım, 1413/1992.

Nesefi, Ebu'l-Berekat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud Hafızuddin. *Medarikü't-Tenzil ve Hakaikü't-Te'vil*. 3 cilt. Beyrut: Daru'ul-Kelimi't-Tayyibe, 1419/1998.

Öztürk, Mustafa. "Kur'an'da ve İslam Öncesi Arap Düşüncesinde 'Dehr' Kavramı". *Ondokuz Mayıs Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi* 16 (2003).

Razi, Ebu Abdillah (Ebu'l-Fazl) Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistani. *Mefatihü'l-Ğayb*. 32 cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1401/1981.

Seneca, Lucius Annaeus. *Ahlak Mektupları*, çev. Türkan Uzel. İstanbul: Jaguar Kitap Yayınları, 3. Baskı, 2018.

Suyuti, Ebu'l-Fazl Celaleddün Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayri eş-Şafi. *ed-Dürrü'ül-Mensur fi't-Tefsir bi'l-Mesur*, 8 cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1432/2011.

Taberi, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Amüli. *Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'an*. 7 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1415/1994.

Westwood, R.I. "The Machine in the (g)Host: At the Limits of Body and Identity in Transhumanism and the Posthuman", *2nd. Colloquium of the Australasian Caucus of the Standing Conference of Organisational Symbolism* (2006).

Yeşilyurt, Muhammet. "Hıristiyanlığın "ImagoDei" Öğretisinin Transhümanizmle Uzlaştırılmasının İmkânı". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 9/5 (Aralık 2020).

Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer. *el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil*. 1 cilt. Beyrut: Dar el-Marifeh, 1430/2009.